REPUBLIKA SLOVENIJA

VLADA
URAD ZA ENAKE MOŽNOSTI
www.uem.gov.si, e: uem@gov.si
Erjavčeva 15, 1000 Ljubljana
t: 01 478 1480, f: 01 478 1491

Številka: UEM – 900-3/2010-3
Datum: 28.04. 2010

Pokojninska reforma: ali spol šteje?

Povzetek strokovnega posveta v okviru javne razprave o predlogu Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju

20. april 2010, Hotel Lev, Ljubljana

Navzoči:

mag. Tanja Salecl (Urad Vlade RS za enake možnosti)
Peter Pogačar (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve)
dr. Tine Stanovnik (Ekonomska fakulteta;Inštitut za ekonomska raziskovanja)
dr. Anjuta Bubnov Škoberne (Pravna fakulteta)
dr. Andreja Kavar Vidmar (upokojena profesorica, Fakulteta za socialno delo)
dr. Nada Stropnik (Inštitut za ekonomska raziskovanja)
Tatjana Kafol Bric (Inštitut za varovanje zdravja)
Jože Smole (Združenje delodajalcev Slovenije)
Marijan Papež (Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje)
dr. Alenka Žnidaršič Kranjc (skupina Prva Group)
Metka Roksandić (Ženski lobi Slovenije),
Ljubica Zgonec Zorko (Ženski forum SD)
mag. Dunja Obersnel Kveder in **Anka Tominšek** (Zveza društev upokojencev Slovenije)
Nataša Demšar (Neodvisnost, Konfederacija novih sindikatov Slovenije)
Mateja Gerečnik (Komisije za ženska vprašanja sindikata SKEI)
Nelka Vertot in **Stanka Intihar** (Statistični urad RS)
Jasna Jeram, mag. **Sonja Robnik** in mag. **Maruša Gortnar** (Urad vlade RS za enake možnosti)

Odsotne (pripravile prispevke):

dr. Maca Jogan (zaslužna profesorica, Fakulteta za družbene vede)
Sonja Lokar (Evropska mreža za enakosti spolov)
dr. Majda Hrženjak (Mirovni inštitut)
Lučka Böhm (Odbor ZSSS za enake možnosti)

Teme razprave:

- razlogi in upravičenost ohranjanja razlik med spoloma glede pogojev za pridobitev starostne in predčasne pokojnine in predvidena izenačitev pogojev;
- predvidene posledice pokojninske reforme za določene skupine žensk in moških, ki jih utegne reforma najbolj prizadeti;
- odprava časovnega bonusa zaradi otrok;
- (ne)upoštevanje različne pričakovane življenjske dobe žensk in moških pri izračunu pokojnine.

Tanja Salecl je uvodoma predstavila namen posveta in ključna vprašanja v zvezi z rešitvami v predlogu zakona, ki se nanašajo na vidik (ne) enake obravnave in enakosti spolov. Vprašala se je, ali so se tradicionalno in zgodovinsko pogojene vloge žensk tako spremenile, da danes ne potrebujemo več posebnega ukrepa, s katerim priznavamo razlike v dejanskem položaju žensk in moških in dajemo ženskam zato določene ugodnosti glede upokojitvene starosti in delovne dobe. Ob tem se postavlja dodatno vprašanje, kdaj naj bi do izenačitve prišlo in katere ukrepe je potrebno sprejeti, da se bo delo v družini delilo bolj uravnoteženo. Drugo vprašanje zadeva ukinitev časovnih bonusov za otroke, ki so bili prav tako zamišljeni kot določena kompenzacija bodisi zaradi otrok, manjših kariernih možnosti in posledično pokojninskih pravic ali priznanje več pokojninskih pravic tistim, ki imajo otroke. Tretji sklop zadeva t.i. aktuarske izračune, ki upoštevajo pričakovano življenjsko dobo žensk in moških, četrti sklop pa se nanaša na predvidene posledice reforme na ženske in moške in odpira vprašanje, katere so pravzaprav najbolj ranljive skupine žensk in moških, ki jih utegnejo najbolj občutiti posledice reforme in zato potrebujejo posebno pozornost.

Peter Pogačar je predstavil poglavitne rešitve zakona z vidika enakosti spolov. Pojasnil je razloge za reformo in poudaril je, da je cilj nove reforme zaustaviti trend zniževanja pokojnin, saj se vse od prav reforme leta 2000 razmerje med povprečno plačo in povprečno pokojnino veča. Zakon upošteva razlike med spoloma pri določanju upokojitvene starosti in pokojninske dobe, vendar je njegov dolgoročni cilj v drugi fazi reforme v skladu z trendi v EU izenačitev pogojev za upokojevanje.Glede bonusov za otroke, ki so jih sicer v praksi večinom jemali moški, se postavlja vprašanje, kaj je bil sploh namen tovrstnih bonusov – če je šlo za stimulacijo rodnosti, je to stvar družinske politike in ne pokojninske blagajne. Aktuarskih izračunov v predlogu zakona ni, ker je to prepuščeno podzakonskemu aktu. Ni še odločeno, kakšen sistem bo v drugem stebru – ali se bodo upoštevale tablice smrtnosti ali ohranil solidarnostni sistem.

Tine Stanovnik je poudaril, da je reforma nujna, predlog zakona pa sodoben, v skladu z družbenemi in demografskimi trendi v Evropi. Za razliko od nekaterih drugih držav (npr.Poljsko) je v Sloveniji 2-letna razlika v upokojitveni starosti minimalna in ni problematična, kljub temu bo treba o upravičenosti poročati EK. Problem je v prekratkih prehodnih obdobij in zato se je zavzel za razumno prehodno obdobje. Upoštevanje zgolj delovne dobe, kot predlagajo sindikati, ki se zgledujejo po sosednji Italiji, se mu ne zdi dobra rešitev.

Anjuta Bubnov Škoberne je bila kritična do razprave o pokojninski reformi, ki omenja zgolj ekonomske vidike oziroma finančno vzdržnost. Nižanje pokojnin v javnem pokojninskem sistemu pomeni več ugodnosti za zasebne finančne institucije, saj bo interes ljudi za dodatna zavarovanja večji. Manjkajo pa obrazložitve in projekcija, kakšne bodo dejanske pokojnine po končni uveljavitvi reforme. Pričakujemo lahko, da se bo zaradi podaljšanja obdobja za izračunavanje pokojninske osnove na 34 let pokojnina znižala in tu se postavlja tudi vprašanje zniževanja višine pokojnine z vidika spola – ženske bodo v slabšem položaju zaradi bolniških, porodniških, počasnega kariernega napredovanja ipd. Po njenem mnenju pomeni reforma poslabšanje pravic in odpira vprašanje, ali je takšna zakonska ureditev skladna z ustavo – ali bo nov sistem pomenil prekomeren poseg v pravice v nastajanju in bi utegnil končati na ustavnem sodišču? Glede načela enakosti je temeljna ugotovitev, da je razlikovanje oziroma različna upokojitvena starost za moške in ženske s pravnega vidika v nasprotju z ustavo. Problem je tudi prehodno obdobje, saj se bo starostna meja pri prehodu iz starega v nov sistem dvigovala tako, da bo nesorazmerno prizadela različne generacije. Predvideno zviševanje upokojitvene starosti za ženske pomeni čezmeren poseg v sedanje pravice.

Andreja Kavar Vidmar je izpostavila, da so različni pogoji za upokojitev žensk in moških v sistemu pokojninskega zavarovanja utemeljeni s pogoji na trgu dela: ženske na primer težje najdejo zaposlitev in težje se zaposlijo po določeni starosti. Enakost pomeni enako

obravnavanje v enakih okoliščinah in različno v različnih. Okoliščine pri dostopu do dela so za ženske slabše, zato je krajša pokojninska doba za ženske oblika pozitivne diskriminacije, ki naj kompenzira njihov slabši položaj v sferi plačanega dela. Utemeljevanje krajše pokojninske dobe z domačim delom vnaša elemente družinske politike in je lahko dvorezno:družinsko delo prizna in nagradi, a ga hkrati s tem tudi utrjuje. Tudi znižanje upokojitvene starosti zaradi nege otrok je tema, ki ne sodi v zavarovalni pokojninski sistem, ampak v družinsko politiko, vendar mora biti ukinitev izvedena postopno, saj so hitri prehodi v nasprotju z načelom pravne varnosti. Aktuarski izračuni, ki upoštevajo različno pričakovano življenjsko dobo (po spolu) niso utemeljeni in so v nasprotju z načelom enakosti, kljub temu, da direktiva dopušča izjeme. Pričakovana življnenjska doba je indeks razvoja in kakovosti življenja in spol ni edini razlog, ki vpliva na življenjsko dobo – obstajajo na primer tudi regionalne razlike (vzhod-zahod), pa se ne upoštevajo.

Nada Stropnik je menila, da obstaja močna želja po zgodnjem upokojevanju pri vseh slojih, ne samo pri industrijskih delavcih, kar poudarjajo sindikati. Po njenem mnenju razlog ni v tem, da ljudje ne bi mogli delati, ampak v tem, da si želijo delati nekaj drugega. Tveganje revščine je zelo veliko med starejšimi ženskami, razlog pa ni v spolu ali izobrazbi, ampak v starosti – ženske živijo dlje.

Tatjana Kofol Bric je opozorila na razlike med moškimi in ženskami glede na nekatere kazalnike, povezane z zdravjem in boleznimi. Ženske živijo dlje. Po 65 letu ženske pričakujejo, da bodo živele 4 leta dlje kot moški (ženske 20 let, moški pa 16). Ženske lahko pričakujejo nekaj več zdravega življenja (moški 9 let, ženske pa 9,9 let). Ženske so v delovno aktivni dobi več bolne. Več obiskujejo zdravnika in bolnišnice in so več na bolniški v vseh starostnih skupinah. Ženske še vedno prevzemajo glavnino skrbi za otroke. Dopust za nego in varstvo družinskjega člana večinoma koristijo ženske (v obdobju 2005-2007 so bile ženske skoraj 6 krat več kot moški odsotne z dela zaradi nege). Pred zvišanjem upokojitvene starosti bi bilo nujno oceniti tudi stroške zdravstva zaradi povečanega pritiska za pridobitev pravice do invalidskega upokojevanja, ki prinaša višje stroške v zdravstvu. Zato je pomembno zagotoviti postopen prehod na nove pogoje upokojevanja.

Jože Smole se je strinjal, da ženske prevzemajo več odgovornosti pri usklajevanju poklica in družinskega življenja, zato delodajalci razlikam med ženskami in moškimi ne nasprotujejo. Treba pa je sistematično in dolgoročno odpravljati te razlike in zagotoviti tako okolje, ki vzpostavlja dejansko enakost. Velik problem pa je v tem, da se ne pogovarjamo o življenjski dobi reforme: izkušnje in dinamika sprememb nas učijo, da utegne biti življenjska doba reforme nekje okoli 10 let.

Marijan Papež je pojasnil, zakaj pravico do znižanja starostne meje zaradi otrok bolj koristijo moški: s tem se jim znižuje obdobje od polne starosti in polne dobe. Zavzel se je za daljše prehodno obdobje - prehodno obdobje je za ženske prehitro in bi moralo biti bolj postopno.Problem so tisti, ki so računali na časovne bonuse znižanja starostne meje zaradi otrok in dodano dobo, pa se zdaj zaradi ukinitve bonusov na primer upokojitev zamakne za pet let.

Alenka Žnidaršič Kranjc je menila, da so ženske v priviligiranem položaju, saj po 65 letu živijo dlje in dlje uživajo pokojnino, zato bi morale delati vsaj toliko kot moški. Po njenem mnenju element skrbstvenega dela ni upravičen. Potrebne pa bodo poklicne prekvalifikacije delavcev in delavk iz sektorjev, kjer ne bo več mogoče delati enakega dela do polne upokojitvene starosti. Uporaba aktuarskih tablic je upravičena pri pokojninah, ki temeljijo izključno na zavarovanju, sicer pa aktuarski izračuni ne bodo več potrebni, ko bodo enkrat uvedeni virtualni računi.

Metka Roksandič ocenjuje, da bodo novo pokojninsko reformo (kot že prejšnjo) zopet najdražje plačale ženske - daljšo dobo, skrbstvim delom, nižjimi pokojninami. Prehodna

obdobja so za ženske absolutno prekratka. Ženska, ki ima sedaj 6 let do pokojnine, bo morala po novem delati 12 let, še enkrat dlje. Pokojninski sistem mora biti pravičen in odraz dejanskega stanja v družbi, temeljiti mora na načelih solidarnosti in vzajemnosti; upoštevati moramo, da ženske še vedno bolj skrbijo za otroke in imajo nižje plače.

Ljubica Zgonec Zorko je predlagala, da se začetek modernizacije pokojninskega sistema prestavi na leto 2015, saj bi se s tem upoštevalo stanje sedanje aktivne populacije.Podpira stališče, da je razlike med spoloma glede pogojev upokojevanja in bonuse treba ohraniti, dokler ne bo doseženo stanje enakovrednejše delitve skrbstvenih dejavnosti.

Anka Tominšek podpira razlike med ženskami in moškimi in ocenjuje, da bomo postopno prišli na enake pogoje. Upoštevati je treba dejansko stanje v družbi, ki kaže, da je skrb za otroke in gospodinjstvo še vedno v domeni žensk. Sicer pa naj se ne meša pokojninska politika z drugimi politikami; družba naj zagotovi pogoje na drugih področjih tako, da bosta oba spola svoje vloge enakovredno izpolnjevala. Z vidika pravne varnosti potrebujemo sistem, ki bo vzdržal vsaj 10 let. Opozorila je tudi na položaj žensk z vdovskimi pokojninami in problem oskrbe na domu. Dejstvo je, da so samska ženska gospodinjstva najbolj izpostavljena revščini.

Nelka Vertot meni, da potrebujemo natančnejše analize, saj bi morale biti nekatere rešitve bolj podprte – podatkov je dovolj, premalo pa je analiz, ki bi te podatke znali uporabiti. Glede podaljševanja zaposlovanja v visoki starosti pa potrebujemo programe uposabljanj in kje so možnosti dela za starejše s skrajšanim delovnim časom.

Nataša Demšar je je izpostavila problem delavk in delavcev, ki delajo v težkih delovnih pogojih – ti so namreč začeli že zgodaj delati in so tudi dosegli delovno dobo, nimajo pa startostnega pogoja. Opozorila je na problem prekvalifikacij, usposabljanj za starejše delavce in delavke, saj se ti zaradi razočaranosti nad sistemom ne udeležujejo usposabljanj. Prav tako je posebej izpostavila problematiko delavk in delavcev, ki delajo v težkih delovnih pogojih.

Mateja Gerečnik meni, da ženske pogosto delajo v težkih delovnih pogojih in težje napredujejo. Problem je tudi, ker delodajalci nimajo delovnih mest za starejše delavke in delavce, ker ne vlagajo v izboljšanje delovnih mest, saj nimajo interesa; delavci z minimalno plačo se ne morejo vključiti v sisteme izobraževanja. Glede na višino plač industrinjskih delavcev in delavk se postavlja vprašanje višine pokojnin.Poklicne bolezni se ne upoštevajo in obravnavajo dovolj.

Zaključki:

- večina razpravljalk in razpravljalcev se je strinjala, da dejansko stanje v družbi, zlasti ob upoštevanju neenakomerne delitve domačega dela med spoloma in različnega položaja na trgu dela, upravičuje ohranjanje različnih upokojitvenih pogojev glede na spol, v perspektivi pa bi se morali pogoji izenačiti, saj lahko ugodnejši pogoji za ženske v pokojninskem zavarovanju zaradi domačega dela lahko postanejo dvorezni - družinsko delo pripoznajo in nagradijo, a ga s tem tudi utrjujejo, to postane samoumevna naloga žensk.

- izpostavljen je bil problem prehodnega obdobja; po mnenju nekaterih razpravljalcev in razpravljalk bi se moralo starostne meje dvigovati tako, da ne bi nesorazmerno prizadele določene generacije moških in žensk, zato bi bilo smiselno podaljšati prehodno obdobje, zlasti za ženske. Prehodno obdobje, v katerem se ženskam dvignejo pogoji za starostno pokojnino na 63 let starosti, če imajo vsaj 38 let pokojninske dobe, je prekratko**.** Možna bo sicer predčasna upokojitev pri starosti 60 let ob pogoju vsaj 38 let pokojninske dobe, vendar bo v tem primeru njihova pokojnina zmanjšana zaradi odbitkov v višini 0,3 % za vsak mesec

upokojitve pred doseženo polno starostjo za starostno upokojitev oziroma za 10,8 % v 3 letih (za moške pa, ki se bodo upokojili 5 let prej, pa kar 18%). Zato je bil podan predlog o podaljšanju prehodnega obdobja in znižanju malusov ter sprejetju ukrepov, ki bodo ustvarjali realne pogoje za delo do polne upokojitvene starosti brez odbitkov.

- glede odprave bonusa zaradi otrok je večina podprla idejo o postopnem ukinjanju bonusov za otroke; čeprav so nekateri menili, da v pokojninski sistem tovrstne okajšave ne sodijo in da odprava tega ukrepa v praksi ne bo prizadela žensk, saj so ga koristili predvsem moški kot neke vrste ukrep za zniževanje starostne meje ob upokojitvi, je vendarle pomenil tudi neke vrste priznanje delu v zvezi z vzgojo otrok. Podan je bil predlog, da se ga začasno ohrani oziroma ukine postopoma; ukinitev bi morala biti izvedena ob upoštevanju načela spoštovanja pridobljenih pravic in pravne varnosti.

- v razpravi so mnogi izpostavili problem tistih poklicnih skupin, ki bodo težje delale v visoki starosti, vključno s feminiziranimi ženskimi poklici, zlasti na področju skrbstvenega dela,starejših delavcev in zlasti delavk, ki bodo potrebovali prilagojene, fleksibilnejše oblike dela in delovna mesta, na katerih bodo lahko starejši delavci in delavke, zlasti tisti, ki delajo v težjih delovnih pogojih, lahko delali.

- hkrati z pokojninsko reformo bi bilo treba pripraviti in začeti izvajati ukrepe na drugih področjih v smeri večje enakosti spolov in sistematičnega odpravljanja ovir, ki preprečujejo aktivno delo v pozni starosti (uveljavljanje načela enakosti žensk in moških na trgu dela; politike usklajevanja poklicnega in družinskega življenja; delitev skrbstvenega dela med moškimi in ženskami; delitev skrbi za starejše med družino (ženskami) in državo; namenjanje večje skrbi zdravju starejših in poklicnim boleznim; prilagajanje delovnih mest starejšim delavcem in delavkam).

- upoštevanje pričakovanega trajanja življenjske dobe moških in žensk bi ženskam, ker živijo dlje kot moški, znižalo pokojnine; v razpravi se je večina strinjala, da bi morale biti aktuarske tablice enotne vsaj v obveznem pokojninskem sistemu; nekateri pa so opozorili, da ženske živijo dlje tudi zaradi večje skrbi za lastno zdravje, kar bi pomenilo, da z upoštevanjem različne dobe kaznujemo tiste, ki prispevajo k višji kvaliteti življenja.

Zapisali:
Maruša Gortnar, Jasna Jeram

Mag. Tanja Salecl
DIREKTORICA